

Az Országos Széchényi Könyvtár külföldi kapcsolatai. 1953—1957

GOMBOCZ ISTVÁN

Az utóbbi években az Országos Széchényi Könyvtár külföldi kapcsolatai a háború utáni korszakhoz képest a fejlődés határozott jeleit mutatták. A külföldhöz fűződő szálainak erősödése, a nemzetközi könyvtári életben betöltött szerepének fokozódó fontossága indokoltá teszik a folyamat rövid történeti felvázolását, az eredmények és az időközben elkerülhetetlenül felmerült nehézségek pedig a tanulságok levonását.

Természetesen a nemzeti könyvtár a maga külföldi kapcsolatainak kiépítése és ápolása során szorosan igazodott az általános magyar kultúrpolitikai irányvonalhoz, amely viszont a magyar nemzet életében 1945 óta bekövetkezett döntő változásoknak megfelelően alakult. A szocialista népi demokratikus államszervezet szorosabb baráti összefogása a magyar könyvtárügy számára is lehetővé tette, hogy a szomszédos népek kultúrájának azelőtt sokszor félreismert értékeit a magyarság számára hozzáférhetővé tegye és ezzel részben pótolja a régi mulasztásokat. Megindult és a mai napig is töretlenül fejlődött a Szovjetunió és a népi demokráciák könyvtárai között a termékeny együttműködés, melyből az Országos Széchényi Könyvtár is kivette a részét.

1953-tól kezdve, a nemzetközi helyzet akkori enyhülésével párhuzamosan az OSZK is fokozatosan rálépett a kulturális együttműködés széles országútjára és a tudomány szolgálatában a maga sajátos könyvtári eszközeivel igyekezett a nemzetek közötti békés együttélés ügyét ápolni. A szocialista országokkal létesített kapcsolatok egyidejű fokozása mellett megindult az együttműködés a többi ország könyvtári életével, továbbá a nemzetközi könyvtári- és kulturális szervezetekkel is.

Az 1953. év az OSZK történetében egyébként is jelentős, mert az 1952 derekán átvett új feladatainak egy része külföldi kapcsolataira is hatással volt. Az utóbbiakra kiható országos felelősség fokozatosan előtérbe került ugyanis akkor, amikor az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ és az Országos Dokumentációs Központ örökébe lépő Országos Könyvtári Központ, majd a Népkönyvtári Központ is megszűnt és mindezek utódként az OSZK szembetalálta magát a nehezen megemészthető feladatok seregével.

E feladatok átvételétől függetlenül az OSZK folytatta és kiterjesztette azokat a külföldi kapcsolatokat, melyek természetes velejárói minden nagy tudományos intézménynek. Az új munkaterületen belül elsősorban a nemzetközi könyvforgalom lebonyolítását kellett megszervezni, de ki

kellett tölteni azt az űrt is, amely az OKK megszűnése után a nemzetközi könyvtári szervezetek tagsági helyein keletkezett. E tagságok következményeként sor került a nemzetközi együttműködés legfelső formáira, a nemzetközi konferenciákon való részvételre is.

1. Szervezeti kérdések

A külfölddel összefüggő könyvtári munka az OSZK-ban sohasem volt egyetlen szervezeti egységhez kapcsolva és ez nem is lenne kívánatos. A nemzeti könyvtár gyűjtőköre a dokumentumok igen sokféle fajtájára kiterjed, ennek hatása pedig a külföld irányában is érvényesül. A kéziratok iránt érdeklődő külföldi kutató például nem kaphat teljes felvilágosítást sem a Csereközpontban, sem a Bibliográfiai osztályon, hanem kizárólag a Kéziratárban. A duplumcsere átvétele kapcsán mégis 1955-ben létrejött a Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya, melynek általánosan hangzó elnevezése arra utal, mintha valamennyi külfölddel összefüggő ügynek a könyvtáron belüli gazdája lenne. Működésének két esztendeje alatt kialakult gyakorlat szerint ez az osztály túlnyomórészt nemzetközi kiadványcserével, kisebb részben a nemzetközi könyvtári és dokumentációs szervezetekkel, konferenciák és tanulmányi kirándulások előkészítésével foglalkozik, továbbá ellátja a könyvtár általános jellegű külföldi levelezését, fordítószolgálatát stb. Az, hogy minden külfölddel összefüggő ügy nem tartozhat ennek az osztálynak a hatáskörébe, elnevezésével bizonyos ellentétben áll, amely két módon lenne kiküszöbölhető: megmarad az osztály is és neve is, de a más osztályok által intézett külföldi ügyekről hivatalból tudomást szerez és azokat megfelelő formában regisztrálja, vagy pedig kettéoszlik a nemzetközi kiadványcserét és az összes többi külföldi kapcsolatokat intéző részekre. Az előbbi megoldás mellett az szól, hogy átszervezést nem kíván, az utóbbi mellett pedig az, hogy az 1958-ban megjelenő egyik művelődési miniszteri rendelet felállítja a Csereközpontot, amely önálló szervezeti formát tesz szükségessé.

Megoldást kíván annak a bibliográfiai és tájékoztató központnak az OSZK keretein belül maradó kialakítása, melynek egyik legfontosabb feladata lenne a külföldről érkező és a magyarországi könyvtárak állományából merített bibliográfiai tájékoztatások nyújtása. E szerv analóg munkaállomásai külföldön sokfelé mint bibliográfiai intézetek, vagy bibliográfiai szolgálatok működnek, külföldről nézve ez tehát eddig az OSZK-ban hiányként mutatkozott.

2. Állománygyarapítás külföldi forrásokból

A nemzetközi kapcsolatok szűkebb értelemben vett fogalmi körébe a vétel útján történő külföldi eredetű szerzeményezés aligha tartozik, mégis a csere és a vétel összefüggései miatt érintenem kell az idetartozó kérdéseket. A csere, mint az állománygyarapítás egyik módja többé-kevésbé szoros kapcsolatok teremtésének függvénye, mely cseretársakként változó, egyéni

színezetű levelezést és esetleg személyes kapcsolatokat kíván meg. Ezek a szálak viszont már a szűkebb értelemben vett nemzetközi érintkezés körén belül esnek. Még a jól működő cserekapcsolatok sem pótolhatják sohasem a vételt.

Vétel

Könyvtárunk a közelmúlt évek egyikében sem rendelkezett megfelelő nagyságú beszerzésre fordítható összeggel. A viszonylag alacsony keretnek évenként körülbelül $\frac{1}{3}$ -át fordítottuk külföldi könyvek vásárlására és folyóiratok előfizetésére. Tekintettel arra, hogy a magyar anyagot kötelező példányok útján megkapjuk, ez az arány nem tekinthető kielégítőnek.

A hírlapok és folyóiratok statisztikája kedvezőbb képet mutat: az 1954-es évben az összes kurrens címből kb. 15% érkezett külföldi előfizetés útján, 1955-ben és 1956-ban valamivel csökkent ez az arány. A külföldi vételek viszonylagos alacsonyságának könyvtáron kívül eső okai a következők: a külföldi anyag drágasága, a devizakeret rendkívülien szűk volta, a külföldi könyv- és folyóiratrendelés nehézkes és központosított adminisztrációja. A külföldi hungarika beszerzések terén mutatkozó hiányosságok kiküszöbölése egyik legfontosabb megoldandó feladatunk.

Csere

Az említett években a könyvtár csereforgalma emelkedő irányzatot mutatott. 1953-ban az akkori könyvforgalmi osztály főleg a Szovjetunióval és a népi demokráciák könyvtáraival tartott kapcsolatot, a többi országból még az OKK címére érkezett viszonzatlan anyag. 1957-ben viszont a könyvtár már 40 ország 231 intézményével tartott fenn kétoldalú cserekapcsolatokat. Az utóbbi években a könyvgyarapodásnak mintegy 8—10%-a eredt külföldi cseréből, a folyóiratoknál a csere részesedése ugyancsak 10% körül volt. Természetesen a vásárolt könyvek kevés kivételtől eltekintve értékesebbek a csere útján beérkezett kiadványoknál, az előfizetett folyóiratok beérkezésének rendszerességében pedig jobban meg lehet bízni. Mindez nem von le semmit a csere jelentőségéből, mert hiszen a csere útján éppen azoknak a könyveknek és periodikáknak a beszerzésére került sor, melyek a könyvkereskedelmi forgalomban valamilyen oknál fogva nem kaphatók.

A csereforgalom emelkedése főleg két tényezőnek köszönhető: az OSZK a múltban a többi könyvtárt megelőző helyen válogatott azoknak az országoknak a könyv- és folyóiratanyagából, amelyekkel Magyarország kulturális egyezményeket kötött (l. a Csereközpontról szóló fejezetet), azonkívül jelentős mennyiségű csereanyag érkezett kifejezetten az OSZK címére a cseretársaknak megküldött OSZK kiadványok ellenében. A régebben csere céljaira igénybe nem vett tudományos színvonalú címjegyzékek, katalógusok, könyvészeti sorozatok stb. külföldön igen népszerűeknek bizonyultak, az újabb sorozatok közül pedig *A mi írónk* és az *Új bibliográfiai füzetek* arattak sikert. A legnagyobb külföldi érdeklődést pedig a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* és melléklete, a *Folyóiratrepertórium*, továbbá a *Magyar Könyvszemle* váltotta ki. Utóbbiaknak összesen 240 példányban való rend-

szeres kiküldése ellenében hasonló számban érkeznek nemzeti bibliográfiák, könyvtárügyi folyóiratok, beszerzési jegyzékek, tudományos kiadványsorozatok stb. A szóbanforgó kiadványkategóriával folytatott csere forgalmát a következő körülmények nehezítették: Míg a régi és az új sorozatok nagyobb részének nemcsak a kiadása, hanem a terjesztése is az OSZK kezében van, addig a Magyar Nemzeti Bibliográfiának és a Folyóirat-repertóriumnak szerkesztését az OSZK végzi ugyan, de példányaira mégis elő kell fizetnie a külföldi csere céljaira is. Egyes OSZK munkatársak külföldön keresett munkái nem az OSZK kiadásában, jelentek meg és így ezeket is minden alkalommal vásárolni kellett. A kiadványokról készített gyenge kivitelű sokszorosított jegyzék nem méltó a kiadványok tartalmi értékéhez. Sok OSZK kiadvány még idegen nyelvű összefoglalókat sem tartalmazott. Mindezen hiányosságok megszüntetése az OSZK eddigi kiadványpolitikájának revízióját teszi szükségessé, ideértve a kiadványok teljes nyomtatott jegyzékének elengedhetetlen kibocsátását is. E célok megvalósítása alkalmas lesz az OSZK külföldi tudományos tekintélyének fokozására és arra, hogy csere útján minél több külföldi könyv és folyóirat birtokába jusson.

Az OSZK cseréjét a Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya bonyolítja le, a forgalmat a Csereközponttal közös nyilvántartásokban regisztrálja. A cserefajtáknak ez az összeolvasztása nem a legszerencsésebb megoldás ugyan, de történeti fejlődés eredménye, egyúttal pedig munkaeszközökben és munkaerőben megtakarításokat tesz lehetővé. Bár a cserekapcsolatok ma már igen szerteágazóak, amennyiben Japántól Dél-Afrikáig és Svédországtól a Fiji szigetekig terjednek, sok tekintetben még nem elég rendszeresek és térképükön sok fehér folt is van még. E hiányok kiküszöbölése a közeli jövő feladata lesz.

3. *Anyag- és adatszolgáltatás külföldi könyvtárak és kutatók számára*

Az OSZK gazdag történelmi anyaga az elmúlt évek során is számos külföldi könyvtár és hazánkba személyesen ellátogató külföldi kutató érdeklődését váltotta ki. Százakra megy azoknak a kéréseknek száma, amelyek arra irányultak, hogy a különböző gyűjtemények darabjairól mikrofilmet vagy fénymásolatot küldjünk. Még sokkal több kérést ki tudtunk volna elégíteni, ha saját műhelyünkben végezhetnénk a mikrofilmezést és ha fotokapacitásunk is nagyobb lenne.

A *Hírlaptárban* folytattak kutatásokat többek között a következők: K. *Dimitrov* Szófiából (bolgár-délszláv anyag), Zsiboni *Boskov* Újvidékről (századforduló délszláv és magyar anyaga), Ladislaw *Soták* Kassáról (szlovák periodikák jegyzéke), Milos *Gosirovsky* Pozsonyból (magyar munkásmozgalmi bibliográfia). Osztrák és lengyel kutatók a 70-es évek német munkásmozgalmi sajtóanyagával illetőleg az 1861—1863-as lengyel felkelés magyar visszhangjával foglalkoztak. Jelenleg is folyik a *Népszava* régi évfolyamainak mikrofilmezése a Prágai Munkásmozgalmi Intézet részére.

A *Régi és ritka nyomtatványok* tárában Jan *Misianik* a Szlovák Aka-

démia kandidátusa hónapokon át tartó kutatásokat végzett. A középkori szlovák irodalmi termékekről mikrofilmeket és fénymásolatokat kapott.

A *Kézirattár* számos szolgáltatása közül néhány nevezetesebb: paleográfiai adatok, facsimiliék, fényképek egy hindu írástörténeti kiállítás anyagához, helyszíni kutatások nyomán mikrofilmek a germán vonatkozású kéziratokról Heinrich *Boeckh* berlini professzor számára, részletes felvilágosítások két prágai művészettörténeti kutató számára a miniaturás kódexéről stb. A *Kézirattár*hoz igen sok külföldi mikrofilmkérés érkezik különösen *Bartoniék*, E. középkori latin kéziratkatalógusa alapján.

A *Zeneműtár* anyaga iránt az utóbbi években különösen nagy külföldi érdeklődés nyilvánult meg. Néhány példa: Joseph *Haydn* összes műveinek kiadásához kb. 15 000 mikrofilmfelvétel J. Peter *Larsen* dán zenetudós számára; a magyar romantikus operákról a népszínművekről mikrofilmek *Svesnyikov* moszkvai professzor részére; *Hoboken* német kutató számára anyagszolgáltatás *Haydn* kéziratosa műveiről; *Mozart* művek jegyzéke a *Mozart* összkiadás céljaira *Schmid* német professzor számára. A helyszínen kutató külföldi zenetudósok: a belga Denjís *Dille* (*Bartók* anyag), a szlovák Ladislav *Burlas* (bárfai anyag), a szlovák Josef *Kresának* (régiszláv anyag), a német Richard *Petzoldt* (*Bartók* anyag), a bécsi *Marx* és *Erich Schenk* (osztrák klasszikusok), uruguayi — *Éstrada* (*Rákóczi Induló*), az olasz Angelo *Ephrikian* (régiszláv operák) a prágai Frantisek *Mužik* (huszita dallamok) stb.

A *Színháztörténeti gyűjtemény* a magyar bábjátékra vonatkozó adatokat állította össze a drezdai Puppenspiel Sammlung részére; Ira *Aldridge* néger énekes magyarországi szerepléséről dokumentációt nyújtott egy francia kutató részére, helyszíni kutatók számára szlovák vonatkozású anyagszolgáltatás stb.

A *Térképtár* gyűjteményeiben kutatásokat végeztek és kéréseiknek megfelelő anyagot kaptak többek között Waclaw *Zajcek* prágai egyetemi tanár (pozsonymelléki Dunaág térképei) Karel *Kuhar* professzor (XVIII. századi felvidéki térképek). Két keletnémet kutató a térképek katalogizálási és raktározási rendszerét tanulmányozta.

A *Plakát- és aprónyomatványtár*ból a prágai Akadémia szlovák vonatkozású röplapokról kért és kapott mikrofilmeket, L. *Sostavic* jugoszláv kutató pedig az 1848-as eszéki nyomtatványokról kapott felvételeket.

Az *Igazgatás* a helyszíni külföldi látogatók kalauzolásától eltekintve számos alkalommal írásban is nyújtott részletes tájékoztatásokat az OSZK szervezetéről, munkamódszereiről, gyűjteményeiről. Így pl. 1953-ban a wroclavi egyetemi könyvtárnak, 1945-ben a helsinki egyetemi könyvtárnak, 1955-ben és 1956-ban a leningrádi Szaltükov—Scsedrin könyvtárnak, 1957-ben a Szovjet Könyvkamarának stb. Bőséges szemléltető anyagot közvetített a külföldi *Jókai*-kiállításokhoz stb.

4. A bibliográfiai munka külföldi vonatkozásai

A bibliográfiai munkakörből három fontos tevékenységi területet kell kiemelni: a külföldi vonatkozású magyar anyagról készített álta-

lános célú bibliográfiákat, a külföldi megkeresésekre készített alkalmi bibliográfiákat és a nemzetközi szervezetek számára nyújtott tájékoztatásokat a magyar bibliográfia ügyének egészéről.

Az általános jellegű bibliográfiák körében hasznosaknak bizonyultak a sajnós csak sokszorosított formában kiadott könyvjegyzékek, melyek a Béke Világtanács budapesti ülése alkalmából 1953-ban jelentek meg (A magyar szépirodalom idegen nyelven a felszabadulás óta, A magyar tudomány idegen nyelven a felszabadulás óta, A felszabadulás óta megjelent és Magyarországot idegen nyelven ismertető művek jegyzéke stb.). Külföldi érdeklődést váltott ki a *Csehov* és a *Miczkievicz* bibliográfia, sok levél sürgeti a bejelentett, de csak 1958-ban megjelenő folytatást (*Mozart, Shaw*). Igen jól sikerült kezdeményezés volt a „*Népi demokráciák magyar bibliográfiája*” c. sorozat első két füzeté, mely a bolgár és az albán anyagot ölelte fel, különösen az Unesco érdeklődik a folytatás iránt.

A külföldi könyvtárak és kutatók számára alkalmilag készített bibliográfiai összeállítások seregéből néhány említést érdemel: Fordítások a népi demokratikus országok irodalmából 1954-ben; A németnyelvű magyar kiadású könyvek jegyzéke 1945—1954; *Leonardo da Vinci* Magyarországon (Elmer *Belt* amerikai könyvtár részére); a kínai irodalom magyar bibliográfiája; Az ateizmus és magyar vallástörténet 1956. évi magyar bibliográfiája (leningrádi Tudományos Akadémia részére); Az 1876. évi bolgár szabadságharc magyar bibliográfiája (szófiai Vassil Kolarov könyvtár részére); Vend irodalom magyar bibliográfiája (muraszombati könyvtár részére); *Thomas Mann* magyar bibliográfiája (frankfurti Fischer Verlag részére), kisebb bibliográfiák *Salustius, Händel, Csehov, Zromskij, Nyekraszov, Laxness, Stoltzer, Hölderlin, Schiller, Milton* Magyarországon megjelent műveiről.

A részletes adatfeltárást és elmélyedő kutatásokat a Bibliográfiai Osztály jobb személyzeti és munkakörülmények között bizonyára fokozni tudta volna. A felsorolt munkálatokban természetesen az érintett különgyűjtemények és a Hírlaptár is kivették a részüket.

5. Könyvtárosok nemzetközi tapasztalatszerése

A tárgyalt időszakban sok külföldi látogató kereste fel a könyvtárat és az OSZK munkatársai is megfordultak külföldi könyvtárakban. A személycsere mértéke azonban még országonként tekintve is a külföldiek javára fordult, dolgozóink a kívánatosnál jóval kevesebbet utazhattak külföldre. A korábbi évekhez képest mégis emelkedés mutatkozott a kölcsönös látogatások forgalmában, különösen a népi demokráciák könyvtárosai kerültek egymással szorosabb kapcsolatba. A kívánatos kölcsönhatások eredményei már is mutatkoznak. Szükségtelen itt elismételni a külföldi utazások óriási pedagógiai és szakmai fontosságát, csupán azt kell kiemelni, hogy különösen Közép- és Kelet-Európa népeinek szoros könyvtári együttműködése ma már vitathatatlan szükségesség.

Az Országos Széchényi Könyvtárat egyénileg vagy csoportosan 1954-ben 41, 1955-ben 100, 1956-ban 152 külföldi látogató tekintette meg. (Ezekben

a műemlékkönyvtárakat látogató külföldiek száma nincs benne.) A látogatók természetesen csak részben voltak könyvtárosok, de érdeklődésük mindenesetre a nemzeti könyvtárnak szólt. A nevezetesebbek közül említést érdemelnek: a Béke Világtanács mongol küldöttei, K. P. *Menon*, India budapesti és moszkvai követe, I. V. *Szergejevskij* szovjet professzor és szovjet könyvtárosok, finnek, chileiek, németek, lengyelek, románok, jugoszlávok. A legtöbb egyéni és csoportos látogató Csehszlovákiából érkezett. 1955-ben és 1956-ban egy-egy nagy csoport jött Pozsonyból és Prágából, főleg az ottani egyetemi könyvtárak munkatársai közül. 1956 őszén nagyobb bolgár csoport tekintette meg könyvtárunkat. Az Unesco részéről előbb P. *Bammate* jött 1955 decemberében, őt H. C. *Campbell*, a Könyvtári Osztály egyik vezetője, majd L. *Evans*, az Unesco főigazgatója követte 1956 nyarán.

Az említett látogatók többsége általános tájékoztatást kértek és kaptak az OSZK-ról, és nem egy ízben az egész magyar könyvtári szervezetről, vagy végigjárták az osztályokat és különösen kiállított ritkaságokat tekintették meg. Egy-egy csoport behatóbb szakmai tájékozódást végzett, különösen a Módszertani Osztály vonzott sok külföldi érdeklődőt és látogatót.

A külföldi látogatókkal függ össze Könyvtárunk épületviszonyaiból eredő két hiányosság: az egyik a régi és ritka könyveink és kézirataink kiállítási technikája. Bár különösen a világítás terén javult a helyzet, a mód ma sem méltó sem az anyag értékéhez, sem a nemzeti könyvtártól elvárt színvonalhoz, ezért külön kiállítási helysége lenne szükség. A másik követelmény a jól sikerült magyarnyelvű Tájékoztató kiadása idegen nyelveken.

Az OSZK munkatársainak egyéni jellegű külföldi tanulmányútjairól és konferenciákon való részvételéről a maguk helyén lesz szó, itt a hivatalos jellegű vagy csoportos utakat említem. 1953 előtt *Waldapfel* Eszter hivatalos magyar delegáció tagjaként járt a Szovjetunióban. 1953-ban *Varjas* Béla több hetet töltött Bulgáriában, ott különösen a Vassil Kolarov könyvtár és az Elin Pelin Bibliográfiai Intézet működését, továbbá a vidéki közművelődési hálózatot tanulmányozta. *Sallai* István 1955 őszén egy magyar kulturális küldöttség tagjaként Romániában járt, ahol meglátogatta többek között a bukaresti akadémiai és a kolozsvári egyetemi és marosvásárhelyi tartományi könyvtárakat és módszertani tanulmányokat végzett. *Rácz* Aranka az OSZK és a Deutsche Staatsbibliothek csere-megállapodása révén 1956 őszén hosszabb tanulmányúton volt a Német Demokratikus Köztársaságban. Tanulmányozta a legnagyobb berlini, drezdai és lipcei tudományos könyvtárakat, számos közművelődési könyvtárt és a központi könyvtárügyi intézményeket.

1956 májusában más könyvtárosokkal együtt az OSZK 23 munkatársa vett részt a Pozsony—Nagyszombat—Nyitra útvonalon megtett 4 napos szlovákiai kiránduláson, melynek során az említett városok legfontosabb könyvtárait meglátogatták. 1956 őszén 35 munkatársunk vett részt a könyvtáros egyesület által rendezett bécsi tanulmányúton. Az OSZK dolgozói elsősorban az Österreichische Nationalbibliothek munkáját tanulmányozták előbb általában, majd az egyes szakterületeken részleteiben is.

1956 és 1957 nyarán egy-egy kisebb csoport látogatta meg a *prágai* Nemzeti és Egyetemi könyvtárat, a strahovi gyűjteményeket stb. A későbbi csoport tagjai a prágai tudományos könyvtárak vezető dolgozóival együtt könyvtári megbeszélésen is résztvettek, melyen V. dr. *Waldapfel* Eszter ismertette az OSZK szervezetét és működését és hasonló kérdésekre cseh részről kapott felvilágosításokat. 1957 őszén a *varsói* bibliográfiai konferencián résztvevő magyar küldöttség tagjai részletesen tanulmányozták a Nemzeti Könyvtár munkáját és meglátogatták a varsói Egyetemi, a gdanski Akadémiai és a krakkói Egyetemi könyvtárakat.

Mіндеzen utak hasznossága a nyomukban keletkezett összefonódó személyi és hivatalos kapcsolatokban mutatkozik. Az utazások száma viszonylag kevés. Sok arra érdemes munkatárs egyáltalában nem jutott el az említett szomszédos országok könyvtáraiba sem. Csoportos látogatásra lenne szükség Bulgáriába, Jugoszláviába, Lengyelországba, a Német Demokratikus Köztársaságba, Romániába és a Szovjetunióba, valamint a nyugateurópai országokba.

6. Nemzeti Csereközpont

Az 1952-es minisztertanácsi határozat az OSZK-ra bízta ugyan a nemzetközi kiadványcsere központi feladatainak gondozását, a megfelelő személyzeti és anyagi kereteket mégis sokáig nem sikerült e munkakör céljaira biztosítani. A Cserecsoport csak 1954-ben önállósult, majd személyzetileg megerősödve 1955-ben osztállyá alakult, 1956 folyamán és 1957-ben pedig Nemzeti Csereközponttá fejlődött. Ez a Csereközpont ma is a legfontosabb részét képezi a Nemzetközi Osztálynak.

A Nemzeti Csereközpont az Unesco ösztönzésére a Külügyminisztérium és a Népművelési Minisztérium határozata alapján jött létre, a legtöbb külföldi országban már működő analóg intézményekhez hasonlóan. Célja kettős: egyrészt központi lebonyolítója olyan cserefajtáknak, melyek egy-egy szakintézményhez nem kapcsolhatók, másrészt nyilvántartója, koordinálója és információs központja a Magyarország és a külföld közötti kiadványcserének.

A központilag lebonyolított cserefajták közül a *kulturális egyezmények kiadványcseréje* a többi cserefajtát forgalomban messze felülmúlja. 1955-től ugyanis az OSZK kapott megbízást arra is, hogy a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal kötött kulturális egyezmények idevonatkozó pontjai értelmében széleskörű könyv- és folyóiratcserét végezzen a szerződő államok nemzeti könyvtáraival. A kötelespéldány-csoporttól átvett könyvek és folyóiratok ezreit küldjük hónapról-hónapra a többi magyar könyvtár nevében is Moszkvába, Leningrádba, Prágába, Varsóba, Bukarestbe, Szófiába, Pekingbe és Tiranába. A cseretársaktól kapott könyveket és folyóiratokat pedig rögzített rendszer szerint a hálózati központok és kisebb magyar könyvtárak és tudományos könyvtárak között osztjuk szét. Néhány adat a csere forgalmáról: 1954-ben 8570 könyv érkezett és 11 270 ment ki, 1955-ben 8600 volt az étvett és 13 000 a kiküldött könyvek száma. A mérleg csak 1956-ban vált aktívvá, amennyiben 12 090 kapott könyv áll 11 900

kiküldött könyvvel szemben. 1957-ben összesen 675-féle periodikát 1780 példányban küldtünk külföldre és 1367-féle periodikát 2584 példányban vettünk át. Természetesen a periodikákat is az OSZK és a többi belföldi könyvtár között osztjuk szét. Különösen jelentős az NDK-ból kapott sok-száz értékes tudományos folyóirat átvétele, ezek együttes értéke többezer devizaforintra rúg.

A másik központilag végzett cserefunkció a *nemzetközi duplumcsere*, melynek az Unescotól 1955-ben Magyarország nevében történt átvétele szolgáltatta a közvetlen okot a Csereközpont felállítására és személyzeti megerősítésére. Lényege abban áll, hogy az antikvár jellegű, nemzeti tulajdonba vett és más duplumgyűjteményekből eredő magyar könyvanyagot átlagosan kéthavonta szakosított jegyzékekbe foglaljuk és ezeket sokszorosítva a hasonló funkciókat ellátó külföldi csereközpontokon keresztül a külföldi könyvtárak számára felajánljuk. Ugyanilyen úton és módon kapjuk, közvetítjük és osztjuk szét a külföldi csereközpontok illetve könyvtárak jegyzékeit és a nyomukban érkező könyvanyagot.

A duplumcsere elvállalását és lebonyolítását az tette lehetővé, hogy a Könyvelosztó folyamatosan a Csereközpont rendelkezésére bocsátja a belföldi nagyobb könyvtárak által már nem igényelt elsősorban idegen nyelvű anyagot. Ennél a cserefajtánál devizamegtakarítás annál is inkább jelentkezik, mert belföldön már felesleges anyag ellenében kaptunk sokszor jelentékeny régebbi külföldi kiadványokat. A még fokozandó nemzetközi duplumcsere jelentősége éppen ez: kereskedelmi forgalomban már nem kapható könyvekhez, vagy folyóiratévfolyamok esetében, foghíjak betöltéséhez hozzásegíteni a magyar tudományos könyvtárakat.

A harmadik országos funkció az ún. *hivatalos kiadványok* cseréjének ügye, mely az összes cserefajták közül a legtöbb problémát okozza. Ezt a feladatkört már az OKK sem töltötte be teljes mértékben, az átvétel után pedig újabb nehézségek jelentkeztek. A könyvkiadás szocialista átalakítása a hivatalos kiadványoknak más államokban is elavultak tekintett régi brüsszeli meghatározását alkalmazhatatlanná tette, új meghatározás pedig mindmáig nem, vagy csak az időközben jelentkező cseretársak egyéni eseteire szabva jött létre. Az illetékes magyar hatóságokkal számos alkalommal folytatott tárgyalások alapján ma már sok helyre küldjük a bizalmasnak nem tekintett hivatalos anyagot (országgyűlési jegyzőkönyvek, *Magyar Közlöny*, jogszabálygyűjtemények stb.), a kérdés azonban mind belföldön, mind külföldön rendezésre vár. A kiküldendő magyar anyagot a Csereközpont (tehát az OSZK) költségvetésének terhére szerezzük be, a beérkező hivatalos kiadványokat viszont kevés kivételtől eltekintve az Országgyűlési Könyvtárnak adjuk át.

Jellegzetesen csereközponti munkakör a *csomagközvetítés*. Sok külföldi csereközpont (köztük a prágai és a varsói) tevékenysége ebben merül ki, de ezt magasabb színvonalon is végzik. Eredete a megtakarítás gondolatában rejlik: a tudományos kiadványcserét folytató intézmények kiadványaikat nem közvetlenül postázzák, hanem a csereközpontnak küldik meg, amely országonként csoportosított gyűjtőküldeményeket állít össze és a ládákat olcsó teherárúként tartalmuk szétosztása végett megküldi a központtársainak. Az OSZK ezt a funkciót is az OKK-tól örökölte, de elvi és gyakorlati

okokból a gyűjtőküldemények kiküldését fokozatosan leépíti és csak kivételesen közvetít. Fordított irányban: a Csereközpont természetesen kénytelen átvenni az egyes külföldi központok ládáit, tartalmuk gyors belföldi szétosztásával pedig igyekszik e közvetett forgalom lassúságát ellensúlyozni. (1956-ban 3085 csomagot osztottunk szét belföldön, kifelé az 1955-ös 3041-el szemben már csak 603-at közvetítettünk.) Az ezzel kapcsolatos nyilvántartások javításokra szorulnak. Remélhető, hogy az új csererendelet nyomán a közvetlen postázás terén mutatkozó hatásköri bizonytalanságok meg fognak szűnni.

Az országos jelleggel végzett csereforgalmon kívül a Csereközpont 1956-ban és 1957-ben a rendelkezésére álló nemzetközi kézikönyvek alapján számos magyar intézmény számára nyújtott *felvilágosításokat* cserekapcsolatok létesítése céljából, összehozott külföldi intézményeket magyarokkal, magyar szakintézményekről tájékoztatásokat adott külföldi érdeklődők számára. 1958-ban elkészíti az ország összes cserélő intézményéről készített központi katasztert, mely a szervezettebb tájékoztató szolgálat alapja lesz. A Csereközpont felsorolt feladatait a javaslata alapján kidolgozott és az 1958-ban kibocsátandó miniszteri rendelet jogszabályba rögzíti.

7. Külföldi könyvtárközi kölcsönzés

Míg az OSZK által végzett cserefunkciók vagy magának a nemzeti könyvtárnak, vagy más magyar könyvtáraknak állományát hivatottak gyarapítani, addig az OKK-tól átvett könyvtárközi kölcsönzés elsősorban tudományos intézetek és tudósok kutatómunkáját segítik elő. Az Olvasószolgálat keretében működő kölcsönzési csoport a tudományos kutatás szempontjából rendkívülien fontos munkát végez. Úgyszólván az egész világra kiterjedő kapcsolathálózat segítségével igyekszik mindazt eredetiben vagy mikrofilmen megszerezni, amit külföldről vagy belföldről kérnek tőle. A forgalom 1953-tól 1955-ig megháromszorozódott, a kölcsönzési kapcsolat ma már kiterjed a tengerentúlra is. Állandóan javuló irányzatot mutat a beérkezett és a kielégített kérések aránya is, belföldi kutatók részéről ismételten hangzik el a köszönet és az elismerés szava. A forgalom növekedéséről tanúskodik az alábbi táblázat:

	Beérkezett kérések	Kielégített kérések	%
1952.....	1815	691	37
1953.....	3983	2398	60
1954.....	5620	3685	66
1955.....	5314	5074	95
1956.....	5747	5455	95

Havonta kb. 600 kérést intéznek ehhez a csoporthoz, ezeknek kb. 10%-a külföldről érkezik és magyar művek kölcsönzésére irányul (1955-ben 515 külföldi kérést teljesített a könyvtár), a többi belföldi kérés. Ez utóbbiaknak

közel 75%-a külföldi műveket kíván kölcsönözni vagy mikrofilmen megkapni. Legsűrűbb a forgalom a párizsi és a bécsi nemzeti könyvtárakkal és a londoni National Central Library-vel. A magyar anyag iránti növekvő érdeklődés is főleg ezektől a könyvtáraktól és a népi demokráciák nemzeti könyvtáraiból indul ki.

8. Nemzetközi szervezetek és konferenciák

A nemzeti könyvtári jellegből következők, hogy az Országos Széchényi Könyvtárnak a nemzetközi könyvtári együttműködés területén néha a többi magyar könyvtár nevében is kell feladatokat elvállalnia, de ugyanakkor ügyelnie kell arra, hogy fellépése a magyar könyvtárak külföldi kapcsolatait semmiben se csorbítsa. A múltban az OSZK követett el hibákat ezen a téren, ma már azonban egészségesebb formák alakultak ki: az országos jelentőségű külföldi kapcsolatokat többnyire a nagy könyvtárak képviselőiből álló bizottságok gondozzák. A korábban kialakult helyzet többek között azzal magyarázható, hogy az Országos Könyvtári Központ megszűnése után keletkezett úrtagsági helyekkel, kapcsolatfelvétellel stb. gyakran sürgősséggel kellett kitölteni. Az újabb országos szervek lassan mozdultak és főleg nem volt könyvtárosegyesület, mely elsősorban lett volna hivatva a nemzetközi könyvtári életben a magyar könyvtárügy egészét képviselni.

Néhány külföldi egyesületnek az OSZK saját jogán tagja, bár azokba az OKK utódaiként lépett be. Így 1954-ben tagjává lett az American Library Association (Chicago), az Association of Special Libraries and Information Bureaux (London) és 1956-ban a Library Association of Australia (Sidney) nevű nemzeti szervezeteknek. A belépés fő oka a felsorolt egyesületek számos könyvtári szakfolyóiratának átvételében keresendő. A jövőben felelevenítendő lesz a mainzi Gutenberg Egyesületben való régi tagság és be kell lépnie az OSZK-nak a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Egyesületébe is.

UNESCO

Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetével fennálló kapcsolat 1954 végén indult meg. 1955 folyamán sűrű levelezés folyt a párizsi Titkárság könyvtári osztályával, melynek során részletes tájékoztatások érkeztek a csereközpont megszervezésének ügyében. Ugyanakkor a könyvtár összeállította a csereképes kiadványokkal rendelkező összes jelentősebb magyar könyvtár és intézmény listáját az Unesco kiadásában azóta megjelent *Handbook on the International Exchange of Publications* c. mű 2. kiadása részére.

Az *Unesco Bulletin for Libraries* c. könyvtári közlöny kb. 60 címet magában foglaló magyarországi terjesztési listáját az OSZK 1955-ben állította össze. E folyóirat hasábjain azóta is gyakran nyomot hagyott az OSZK munkája: az 1950 óta megjelent magyar folyóiratok listája, cikk az OSZK munkájáról és a magyar könyvtáros képzésről, felsorolása a cserébe felajánlott OSZK kiadványoknak, ismertetés a könyvtári törvényről,

ismertetések a Magyar Könyvszemlééről és más magyar könyvtárügyi kiadványokról stb.

A *Bibliographical services throughout the world, annual reports* c. sorozat legújabb füzetében már megjelent az OSZK által összeállított ismertetés a magyar bibliográfia jelenlegi helyzetéről. 1956 folyamán részletes és az Unesco egész munkájára kiterjedő javaslatokat dolgoztunk ki magyar szempontból a Külügyminisztérium számára. Ugyanezen évtől kezdve biztosítottuk a fontosabb Unesco kiadványok rendszeres és ingyenes átvételét.

Maller Sándor, a Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának vezetője pályázat útján elnyerte és 1957 januárjában elfoglalta az Unesco párizsi Titkársága keretében működő Könyvtári Osztály egyik vezető állását.

Már 1956 nyarán leraktuk az Unesco Magyar Nemzeti Bizottsága keretében formálódó Könyvtári és Bibliográfiai Albizottság alapjait, 1957-ben új programot dolgoztunk ki számára, első ülésének határozatait az Albizottság részben az OSZK-val hajtatta végre. A *Bibliographical Newsletter* c. Unesco periodika az OSZK újabb bibliográfiai kiadványairól ismertetéseket adott. Az Albizottság titkársága helyileg az OSZK-ban működik. Ennek útján eddigi működéséről és a Csereközpont munkájáról beszámolókat küldött az Unesco számára. Az új rendezés nyomán az Unescoval fennálló könyvtári kapcsolatok a jövőben nem az OSZK, hanem az Albizottság kezében vannak. A párizsi központ felkeresése és ottaniak meghívása nagy lendületet adhatna az Albizottság munkájának.

FID (Fédération Internationale de Documentation)

A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség hivatalos magyar nemzeti tagja az OSZK lett 1954-ben, mert a dokumentáció ügyét annak idején nem fogta össze semmilyen országos szerv. Közreműködésünk egyre fokozódó jellegű volt az azóta elmúlt évek folyamán, bár a szakmai illetékesség hiánya sokszor zavarólag hatott. Az eleinte csak egy példányban érkező körözvények számát ötre emeltettük, ezeket 15 magyar könyvtár között rendszeresen megforgatjuk. Több ízben adtunk általános felvilágosításokat a magyar dokumentáció helyzetéről és dokumentációs központjaink működéséről. A fontosabb FID-kiadványok számára összeállítottuk a magyar fejezeteket (*Directory of Photocopying and Microcopying Services; Index Bibliographicus, FID-Guide* stb.). Gyakran kértünk és kaptunk osztályozási FID kiadványokat és rendszeresen szétosztjuk az 15 magyar címzett között a FID két folyóiratát is.

Eddig főleg az Országos Osztályozó Bizottság merített hasznot a FID-dal fennálló kapcsolatokból, többször sor került írásbeli véleményadásokra a FID kérésére osztályozási kérdésekben és jól halad az ETO új magyar kiadásának a FID jóváhagyásával történő megjelentetése is. Az utóbbi időben három magyar testületi tag lépett be a FID-be.

Mint a FID nemzeti tagja, az OSZK adminisztratív segítséget nyújtott az 1957-es párizsi tanácsülés magyar előkészítéséhez, képviselőként az Országos Műszaki Könyvtár igazgatója vett részt. A magyar referátumok körlevelek formájában sokszorosítva azóta megjelentek.

A FID adminisztratív ügyeivel az OSZK-n belül a Nemzetközi Osztály

foglalkozott, helyes lenne viszont az, ha a jövőben egy arra illetékes magyar szerv érdemi és szakmai téren fokozottabb figyelmet fordítana a magyar dokumentáció országos ügyeinek és nemzetközi képviselőinek.

FIAB (Fédération Internationale des Associations des Bibliothécaires)

A Könyvtárosegyesületek Nemzetközi Szövetségével kapcsolatban az OSZK, az 1947-ben megszűnt régi magyar egyesület helyett, a neki címzett kiadványokat átvette, a levelezést lebonyolította és egyúttal részt vett azokban a kezdeményező lépésekben, melyek a Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin körének 1956-os megalakulásához vezettek. A kör belépését a FIAB-ba még az OSZK intézte, az 1957-es párizsi tanácsülés magyar részvételének adminisztratív előkészítése és a magyar referátum kidolgozása az OSZK feladata volt. A jövőben a Szabó Ervin Kör Titkárságának lesz a feladata, hogy a FIAB-bal és a többi ország könyvtárosegyesületével a magyar könyvtárügy fejlettségéhez méltó kapcsolatokat teremtsen.

Kisebb nemzetközi szervezetek

1954-ben adatokat adtunk a magyar hivatalos kiadványokról a Comité de coordination pour la documentation des sciences sociales részére. Könyvtári szabványok ügyében több ízben érintkezésben álltunk az International Standardization Organization (ISO)-val. Zeneműtárunk bekapcsolódott és részletes dokumentációt nyújtott a Répertoire International des Sources Musicales (RISM) c. nagy nemzetközi mű számára az 1800 előtt megjelent magyar gyűjteményes zeneművekről.

Nemzetközi konferenciák. Részletes előkészítő munka után Varjas Béla a többi magyar könyvtár nevében is 1955-ben résztvett Brüsszelben a Könyvtárosok Világkonferenciáján, melyet a FID, a FIAB és a Zenei Könyvtárosok Nemzetközi Egyesülete rendezett. Több írásbeli referátumot terjesztettünk elő, képviselőnk előadást tartott a magyar könyvtársképzésről. Referátumaink lerövidítve meg is jelentek.

1957 nyarán a többi magyar könyvtár és a Könyvtártudományi Főbizottság bevonásával referátumok készültek a Varsói Nemzetközi Bibliográfiai Konferencia céljaira és a többi résztvevő ország megküldött referátumait ugyancsak feldolgoztuk. A retrospektív és kurrens nemzeti bibliográfia problematikájával és a népi demokráciák közötti bibliográfiai együttműködés módozataival foglalkozó konferencián magyar részről V. dr. *Waldapfel Eszter*, dr. *Bélley Pál* és dr. *Gombocz István* vettek részt. A nemzeti bibliográfia fogalmának meghatározása, a kölcsönös anyag- és adat-szolgáltatás módozatai és a további bibliográfiai együttműködés formái voltak azok a fő kérdések, melyek közül élénk viták alakultak ki. A tárgyalásokról és a határozatokról nevezettek részletes jelentésben számoltak be. A varsói konferencia volt az első jelentős alkalom arra, hogy a szomszédos országok egymás bibliográfiai működését és munkamódszereit közelebbről megismerjék. Kívánatos lenne, ha a legközelebbi hasonló összejövetelt Magyarországon rendezhetnénk meg.

9. Az OSZK munkatársainak külföldi szereplése

A könyvtár munkatársainak az utóbbi években itt-ott alkalma nyílt arra, hogy a külföldi könyvtári élettel szakmai téren érintkezésbe lépjenek. A hivatalos utazásokról az előbbieket során már szó volt, itt csak a külföldi folyóiratokban megjelent vagy e sorok írásakor megjelenés előtt álló cikkek szerzőit és azokat említem, akik a csoportos tanulmányutakon kívül külföldön egyéni kutatásokat folytattak.

Bélley Pál: Tanulmány a magyar bibliográfia múltjáról, jelenlegi állapotáról, a berlini Kommission für Ausbildungsfragen részére.

Borsa Gedeon: Megbízatás az Österreichische Nationalbibliothek és a Walter Krieg Verlag részéről az 1600 előtt megjelent bécsi nyomtatványok bibliográfiájának összeállítására, ennek során 1956 őszén és 1957 tavaszán kutatómunka Bécsben és más osztrák városokban. 1956 nyarán RMK kutatások erdélyi könyvtárakban. Cikkek: „*Ein Beitrag zur Eisenstädter Druckerei des XVIII. Jahrhunderts*” és „*Ein unbekannter Manliuskalender*” (Burgenländische Heimatsblätter, Eisenstadt, 1957); „*Beiträge zur Bibliographie der Drucke von Johannes Winterburger*” és „*Constitutiones Novae Almae Ecclesiae Strigoniensis* (Das Antiquariat, Wien, 1956, 1957); „*Two unrecorded incubula*” (The Book Collector, London, 1957).

Dezsényi Béla: Részletes magyar sajtótörténeti adatszolgáltatás *Ciuchindel* román akadémikus és *Klimes* cseh tudományos intézeti vezető, továbbá a lengyel sajtótudományi munkaközösség részére. Tudományos kapcsolat a kolozsvári Bolyai Egyetemmel. Cikk az Unesco és a FID részére „*L'abréviation des titres de périodiques*” címmel.

Dezsényi Béláné: Előadás a prágai sajtótudományi intézetben a magyar sajtótudomány jelenlegi helyzetéről.

Falvy Zoltán: Részvétel és előadás 1956 júniusában a Mozart év alkalmából Bécsben rendezett zenetudományi kongresszuson, előadás az osztrák könyvtárosegyesületben a magyar könyvtárügyről. Cikk a kasseli *Musica* c. folyóiratban: *Beethovens Beziehungen in Ungarn* címmel.

Gombocz István: „*Le centre national hongrois d'échanges de publications*” (Echanges de publications, Circulaire No 6, Unesco) („*Sub-Committee for Librarianship and Bibliography*”). (Bibliographical Newsletter Vol. 6. No. 4. Unesco)

Juhász né Hajdu Helga: 1953-ban a londoni, 1954-ben a párizsi és lipcsei könyvkiállítások magyar anyagának régi részeihez adatok, fényképek és forgatókönyvek összeállítása.

Kemény G. Gábor: Cikk a *Slovenska* c. folyóiratban a kiegyezéskorabeli szlovák—magyar művelődéstörténeti kapcsolatokról.

Kozocsa Sándor: Lengyelországban megjelent könyv *Miczkievicz na Wegrzech* címmel.

Rácz Aranka: Cikk a *Kniznica* c. szlovák szakfolyóiratban (1956) a magyar közművelődési könyvtárakról. Cikk a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* részére az *Országos Széchényi Könyvtár és a Deutsche Staatsbibliothek* címmel.

Sajó Géza: A budapesti könyvtárakban található helyileg és időbelileg datált középkori kéziratok jegyzékének mikrofilm specimének kíséretében

való eljuttatása S. A. Thompson amerikai tudós nemzetközi paleográfiai kiadványa számára.

Soltész Zoltánné: Cikk az 1957-es *Gutenberg Jahrbuch*ban *Die Holzschneidertätigkeit Raphael Hofhalters in Ungarn* címmel.

Szekeres Margit: Cikk az Unesco illetőleg a FID részére *Présentation uniforme des noms d'auteurs dans les titres des articles de périodiques* címmel.

Varjas Béla: Cikk a *Wissenschaftliche Annalen*, Berlin (1956) részére „*Grundprinzip und System der Bibliothekswissenschaft*” címmel. Előadás a magyar könyvtárügyről a baseli Egyetemi Könyvtárban.

Vécsey Jenő: *L'infedeltà delusa* c. Haydn opera rádióra átdolgozott változatát több külföldi rádió átvette. Adatok a párizsi *Festival de Musique* részére.

Waldapfel Eszter: Cikk a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* részére a könyvtárak és a levéltárak gyűjtési köréről.

Wendelin Lídia: *Lu Hszü Magyarországon és Kína jelentkezése a magyar irodalomban* c. cikkek Kínába való kiküldése.

Dezsényi Béla, Kemény G. Gábor, Kozocsa Sándor, Sajó Géza, Varjas Béla és Waldapfel Eszter belföldi tudományos munkássága könyvismertetések stb. formájában külföldi visszahangot váltott ki. *Bélley Pál, Borsa Gedeon, Csapodi Csabáné, Dezsényi Béláné, Falvy Zoltán, Gombocz István, Horányi Mátyás, Juhászné Hajdu Helga, Papp Sámuel és Tauber Anna* külföldi utazásaik során könyvtárügyi tanulmányokat folytattak.

Az elmúlt néhány esztendő külföldi kapcsolatainak áttekintéséből levonható az a következtetés, hogy bár erőteljes fejlődésnek voltunk tanúi, az eredményekkel mégsem lehetünk teljesen megelégedve. A jövőben néhány követelménynek kell még eleget tennünk, melyek közül a legfontosabbak a következők: Tisztázni kell bizonyos szervezeti kérdéseket és ezek közül is elsősorban azt, hogy a Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának mi a pontos hatásköre, hogy a Nemzeti Csereközpont önálló munkaállomásként jöjjön-e létre és hogy külföldi mintára megvalósítható-e az az országos bibliográfiai felvilágosító szolgálat, mely a magyar könyvtárak anyagára vonatkozó külföldi eredetű kérdésekre központilag ad tájékoztatásokat. Igen fontos feladat a külföldi hungarikumok beszerzésének fokozása vétel és csere útján egyaránt. Gondoskodni kell e követelmény feltételeiről, azaz a külföldi beszerzési pénzügyi keret felemeléséről, illetőleg a cserekapcsolatok kiterjesztéséről és elmélyítéséről. Feltétlenül szükséges a könyvtár kiadói tevékenységének fokozása, a kiadványok idegen nyelveken, vagy összefoglalókkal ellátott megjelentetése, a külföldi érdeklődésre számot tartható ritkaságaink hasonmásainak kiadása. Nem halasztható továbbá az OSZK kiadványainak többnyelvű, nyomtatott jegyzékbecsírtevétele és széleskörű terjesztése sem. Gondoskodni kell a bemutatni kívánt ritkaságaink méltó és biztonságos kiállításáról, a látogatók számára idegennyelvű tájékoztató kibocsátásáról. Végül, de nem utolsósorban törekedni kell arra, hogy minél több OSZK munkatárs vehessen részt egyéni vagy társas külföldi könyvtári tapasztalatcseréken. E legfontosabb feladatok megvalósítása hozzá fog járulni ahhoz, hogy az Országos Széchényi Könyvtár külföldi kapcsolatai továbbra is egészségesen fejlődjenek.

Budapest, 1957 október

Foreign relations of the National Széchényi Library 1953—1957

GOMBOCZ ISTVÁN

Since 1953 the National Széchényi Library's relations to libraries abroad have been rapidly developing. From 1945 on, these relations, particularly with the Soviet Union and other socialist countries, have become rather extensive, later it was also possible to establish or renew relations with other countries. The winding-up of the Hungarian Libraries Board in 1952, till then charged with coordinating the work of Hungarian libraries with foreign institutions, placed new obligations in the international field upon the National Széchényi Library, the legal successor to the said Board.

The work with libraries abroad was not concentrated in one department of the Library; many cases were handled by the staff of the respective departments or Collections. In 1955, however, the Department of International Relations was created with a view to centralizing, as far as possible, all the activity concerning relations with foreign libraries and international organizations.

In the period under review new acquisitions were made by way of purchases and exchanges. Unfortunately throughout all these years inadequate monetary funds have not permitted the purchase of and subscription to as much "hungarica" material as would have been desirable. Exchanges, however, have increased rapidly; by the end of the period, 8 to 10 per cent of all new acquisitions were derived through exchange channels. This favourable development was primarily due to the growth in the quantity of material made available to the Department for exchanges, among others the Library's own publications including the national bibliography, as well as deposit-copies regularly received through the copyright-copy service. Particularly the National Library's own publications have been in great demand abroad; also the bibliographical review *Magyar Könyvszemle* met with the approval of our foreign partners and was equally widely requested. By the end of 1957 the Library maintained regular exchange relations with 231 institutions in 40 countries.

Foreign scholars have increasingly taken advantage of the Library's collections for their research work during the last years. The staff in the Department of Periodicals, Department of Manuscripts, Old and Rare Prints, Maps, Small prints and posters have, on numerous occasions, furnished documentation to foreign visitors or by way of correspondence to libraries abroad. In many cases microfilms were furnished to applicants. The Music Division of the Library was visited by many foreigners during this period and enquiries on the most varied topics in the musical field were answered by the staff.

Bibliographical services rendered to libraries abroad have also increased at great speed since 1953 when the first bibliographies were drawn up upon request from abroad. The Library's bibliographical publications have continued to represent a valuable source of information for scientific research. A bibliography of the works of *Miczekiewicz* found in Hungary was published in printed form, other bibliographies dealt with Albanian and Bulgarian literature in the Hungarian language. Similar bibliographical information was supplied upon request from abroad on f. i. *Thomas Mann, Schiller, Händel, Tsheckov, Hölderlin, Leonardo da Vinci, Milton, etc.*

Regarding the exchange of persons, the number of foreign visitors to the Library exceeded the number of travels by our staff members. In the years from 1954 to 1956, 350 foreigners visited the National Library. Some of our librarians made official trips to neighbouring countries, to the Soviet Union, Belgium, Switzerland, Germany, Bulgaria, etc.

A group of 35 visited libraries in Vienna and another 23-member group made a trip to Slovakia. The need for additional official missions and trips abroad by groups and individuals is greatly felt.

The Hungarian Centre for International Exchange was established in 1955. This service became increasingly responsible for the carrying out of the international exchange of duplicates and official publications; it has also been acting as forwarding agency for packages coming from abroad. The Centre was equally entrusted with the implementation of exchanges arising out of bilateral cultural agreements between the socialist countries and has been exercising this activity ever since. In 1957 more than 17,000 publications were received and nearly the same quantity was sent through this Centre's services.

The inter-library loan, on a nation-wide scale, between Hungarian and foreign libraries, is centralized in the National Széchényi Library. Annually about 5,000 requests are handled; the number of requests arriving from abroad is showing an increasing tendency.

In its capacity as legal successor to the Hungarian Libraries Board, the National Széchényi Library joined several national library organizations, such as ALA, ASLIB, LAA, etc. From 1954 to the end of 1957 this Library also participated, as national member, in the activities of FID. The Library's representative attended the International Congress of Libraries and Documentation Centres in Brussels. From 1954 on relations with the Library Division of Unesco have been strengthened; collaboration with the Bulletin for Librarians began already at that time and since then articles on Hungary for various other Unesco publications have been composed. As of the end of 1956 this activity has been taken over by the newly formed Subcommittee of the National Commission, the Secretariat of the Subcommittee has its seat in the National Library. Three delegates of the Library participated in the Bibliographical Conference in Warsaw in September 1957.

The closing chapter of the article enumerates those librarians whose publications had appeared in foreign periodicals. In conclusion several suggestions are made with a view to help improving and developing future collaboration with libraries abroad.